

El projecte del Subcanal o Canal Auxiliar d'Urgell Projectes i oposició (1924-1929)

Esteve Mestre Roigé

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascança

RESUM: La història del Canal i la posterior del Subcanal representa l'esforç i la voluntat dels urgellesos per millorar el seu estatus social, però sense poder arribar mai a decidir, sempre empenyent el carro. El projecte sempre l'acabaran duent a terme "uns altres".

PARAULES CLAU: Canal d'Urgell, Canal Auxiliar, Sindicat General de Regants, Sociedad Canal de Urgel S.A., Confederación Hidrográfica del Ebro, Síndics, Lliga de Defensa de l'Urgell.

ABSTRACT: Both Urgell Canal's and Urgell Auxiliary Canal's histories can be read as the effort of Urgell inhabitants to improve their social status. Unfortunately, they could not make any decisions at all regarding the project, which had been implemented by some foreign entity.

KEYWORDS: Urgell Canal, Urgell Auxiliary Canal, Sindicat General de Regants, Sociedad Canal de Urgel S.A., Confederación Hidrográfica del Ebro, trustees, Lliga de Defensa de l'Urgell.

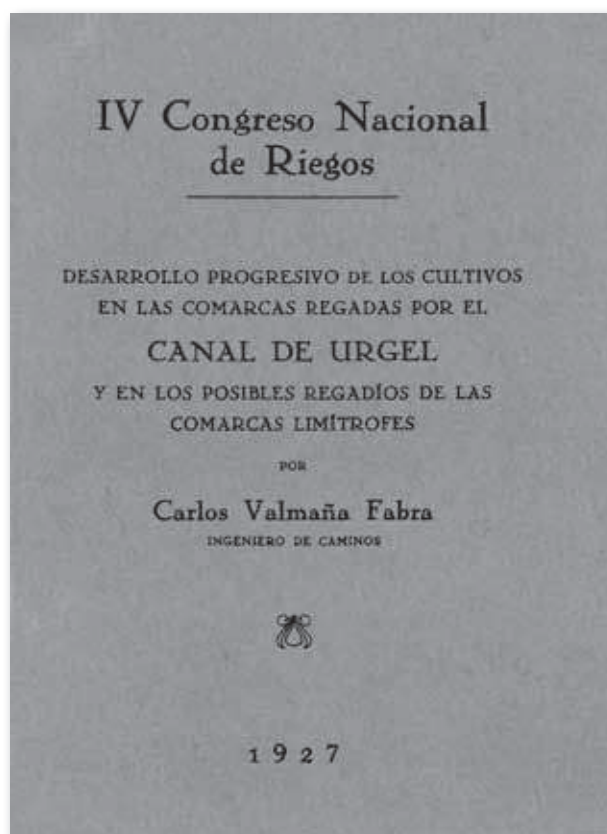
L'URGELL. DEL CANAL AL PROJECTE DEL SUBCANAL (1862-1925)

Jaume Barri, de Bellví, explicava en un article publicat a *El País* de Lleida del 21 de desembre de 1925 que des que el 12 de març de 1862 s'obriren les comportes i entrà l'aigua a la llera del Canal, la zona regada pels Canals d'Urgell viuria situacions amargues a causa de l'aparició del salobre als seus camps i l'entollament de l'aigua afavorí el paludisme, que va deixar a la població en un estat de suma misèria. Una època que va durar fins l'any 1890. I, quan l'Urgell començava la seva recuperació, arribà la plaga de la fil-loxera que va enfonsar la vinya de tot el país i va fer que es comencés a cultivar a gran escala l'alfals, una planta protectora de la comarca, i que va tenir la virtut de ressuscitar-la, però que necessitava molta aigua. A principis del segle XX es va

construir la Sucrera de Menàrguens i el ferrocarril de Mollerussa a Balaguer i es va implantar a tot el territori la remolatxa sucrera, i amb ella encara va augmentar la necessitat de més aigua.

La sequera d'alguns anys va fer que entre la pagesia i els propietaris de l'Urgell es veiés la necessitat de la construcció d'un Subcanal o Canal Auxiliar d'Urgell, que regués la part baixa de l'Urgell i que el Canal Principal portés l'aigua per a la part superior de la zona regada. I ara, a l'any 1925, estaven a punt de fer realitat el projecte.

Carlos Valmaña, enginyer de camins i director de la Sociedad Canal de Urgel, en l'opuscle publicat en motiu del IV Congrés Nacional de regs, afirmava, l'any 1927, que la base de producció de l'Urgell i Sió encara eren els cereals que representaven la tercera part de la producció i a continuació venien l'alfals, la remolatxa, olivers i vinya i els arbres fruiters.

ANTECEDENTS

En diferents projectes de la construcció dels Canals, apart del navegable, ja és comptava fer un subcanal. Els darrers projectes havien estat fets en els inicis del segle XIX però foren oblidats en el moment de la construcció del Canal d'Urgell (1853-1862).

De l'any 1897, ja hi havia un projecte de voler fer el Subcanal, agafant l'aigua des d'un punt anomenat la Cova del Tabac al terme de Camarasa, que es mouria fins l'any 1904. De fet la idea de fer el Subcanal era ben viva i sostinguda de manera irreal per la Sociedad Canal de Urgel S.A. —a partir d'ara SCU— que cada estiu que hi havia un estiatge, sense que hi hagués cap projecte tècnic ni econòmic, prometia la prompta construcció d'un canal auxiliar d'Urgell.

Al mes de maig de 1905, una comissió del Sindicat General de Regants —a partir d'ara SGR—, formada per Francesc Corberó de Bellcaire i Jaume Mestres d'Agramunt anaren a Madrid per aconseguir fer el Subcanal.

L'any 1910, José Zulueta, en el pròleg del llibre *El problema de los Riegos. El Canal de Urgel*, de Pedro Roca Cabedo, venia a dir que la Sociedad Canal de Urgel era un cadàver i “si la Sociedad no comprendiendo sus propias conveniencias se convirtiera en obstáculo para la obra de redención, procederá su expropiación forzosa por causa de utilidad pública. Una comarca como Urgel, no puede verse detenida en su prosperidad por una Compañía que no sepa, no quiera o no pueda hacer lo necesario para cumplir la concesión que ha obtenido del Estado”. L'autor considera que els regs del Canal han fracassat ja que mai hi va haver l'aigua suficient per a passar del secà a regadiu. I resulta que els pagesos s'han salvat pels cultius “d'estiu” i a l'estiu el Canal no porta aigua. La salvació era fer el Subcanal i aprofitar com a pantà l'Estany d'Ivars.

També des del SGR es mirava amb preocupació l'esmentat fet, i el seu president, Josep Giné i Pons, de Linyola, en acta del 16 de setembre de 1913, convocava a una reunió que es faria el 22 de setembre a 18 propietaris de la zona regada per a què busquessin una solució a aquest greu problema que patia tota la zona regada. Els prohoms convocats foren Francesc Iglesias, d'Agramunt; Jaume Minguell, de Barbens; Delfí Canela, de Balaguer; Josep Companys, de Tarrós; Josep Niubó, Ramon Bosch i Josep Jacques, de Mollerussa; Pau Viladot, de Mafet; Jau-

me Aldomà, de Torregrossa; Francesc Mir, de Bellví; Tomàs Nart, de Bellcaire; Josep Utges, de Castellserà; Valeri Serra Boldú, de Bellpuig; Basili Bernat, d'Arbeca; Estanislau Xam-mar, de Juneda; Ramon Arqués Arrufat, de Les Borges Blanques; i Pere Mor Borrull, de Lleida.

Uns anys després, el 1916, Fuerzas y Riegos del Ebro —a partir d'ara FRE— pretén fer un pantà a Sant Llorenç. El Sindicat General de Regs sol·licita que la SCU i FRE arribin a un acord abans que el Govern faci la concessió definitiva, i es nomena una comissió per a què ho negociïn. En l'acta del 30 de gener de 1917, el Sindicat demana que es derivin sis metres cúbics d'aigua del pantà que es farà, cap a l'Urgell, pantà que es comença a concretar l'any 1919, amb les publicacions al *Butlletí Oficial de la Província (BOP)* del 6 de maig i del 15 de novembre, però com que no esmentaven el projecte del Subcanal, el SGR s'hi oposà, com consta en les actes del 6 i 13 de desembre de 1919, fins que la RFE no explicités destinar-hi els sis metres cúbics pel futur subcanal.

En acta de 29 de juny de 1917 es demana als parlamentaris catalans que proposessin a les Corts una Llei especial per a solucionar d'una vegada els problemes d'aigua de l'Urgell. En acta de 12 de juny de 1920 demanen al Ministre de Foment que formi una comissió d'enginyers de canals, camins i ports a les ordres de l'enginyer José Borés y Romero per a què estudiïn com es poden organitzar i millorar els regs. A l'octubre el Ministeri de Foment signa una Real Orden per la qual es nomena Borés encarregat de fer l'estudi. Un anys més tard, en acta del 5 de gener de 1924, es reclamava al cap del govern que donés a conèixer públicament les conclusions del treball de Borés sobre la necessitat d'augmentar el cabdal d'aigua per a regar, la millora de les sèquies i la modificació del pagament del cànon o del novè. L'informe, com que no agradà la SCU, es va quedar dormint el son dels justos en un calaix d'un ministeri.

En l'acta de 18 de novembre de 1922, el President de la SGR, Ramon Felip i Galícia, comenta la dimissió o destitució del Sr. Carles Cardenal com a director de SCU, a causa de la compra de la major part de les accions de la SCU per part de La Canadiense o el que és el mateix per part de RFE, que entrà a formar part de la Junta de la SCU. La SCU tenia concessions per a fer llum al riu Segre que interessava a la RFE. Fet aquest canvi, el nou director de la

SCU, Lluís Ferrer i Busquets, demanà al governador civil de Lleida una nova pròrroga de dos anys per a tornar a estudiar l'aprofitament motriu entre els termes de Camarasa i Balaguer, concessió que se li va fer el 6 de novembre de 1911. Es va aprovar la pròrroga.

L'ANY DECISIU: 1924

La Sociedad Canal de Urgel SA i el Sindicat General de Regs anaven cadascú pel seu costat quan la inauguració el 16 de març de 1924 d'un túnel de 200 metres construït al quilòmetre 6 del Canal Principal va reunir a les Juntes de la SCU i del SGR i després ho celebraren amb un gran àpat a Artesa de Segre. El president del Sindicat, Ramon Felip, afirmava que era la primera vegada que es reunien tan cordialment les dues societats i que aprofitava l'avinentsa per a reclamar la construcció del Subcanal. En l'acta del 15 d'abril del SGR, el Sr. Felip elogia les paraules dels Srs. Maluquer i Viladot de la SCU per les coincidències mostrades per a solucionar el problema dels regs. Era el primer pas.

Davant d'una sequera sense precedents que vivia la comarca de l'Urgell, la Junta del SGR decidí contactar amb la SCU per a trobar-hi una solució definitiva. El dia 13 de juliol en una reunió del SGR, Tomàs Nart posava el dit a la nafra: "El cultiu dels cereals, que anualment el Canal es va proposar per assegurar la seva collita, ha perdut la importància que tingueren fa trenta o quaranta anys, perquè avui els cultius intensius són tant o més importants que aquells, fins a l'extrem que la riquesa de l'Urgell avui depèn d'aquests i no d'aquells". Per aquest motiu es convocà una reunió amb els síndics el 19 de juliol de 1924, on el Sr. Felip explicà que el problema de l'Urgell és que no té l'aigua indispensable per a regar. El Canal es va construir per assegurar collites de cereals, que ara han passat a ser secundàries, ja que l'Urgell vol viure del cultiu intensiu, que és el cultiu que pot fer progressar a la comarca, per la qual cosa ha arribat el moment de fer la gran obra del Subcanal. Al llarg dels darrers anys, la SGR havia fet moltes gestions amb Carlos Cardenal, amb el Ministeri de Foment —que tingueren com a resultat que l'estudi fet per Borés estigués en un calaix— i amb la actual junta de la SCU durant la trobada d'Artesa de Segre.

Ramon Felip demanava l'ajuda de tothom per aconseguir la construcció del Subcanal que tindria

114 quilòmetres de llarg, amb una dotació de 6 metres cúbics, per la qual cosa l'aigua del Segre podria ser destinada en la seva totalitat al canal superior. Per a fer-lo, caldria respectar els drets de la SCU, que pensava que es posaria a la seva disposició de manera altruista per a fer l'obra, ja que ara, per falta d'aigua, tampoc veia recompensats els seus treballs i l'Urgell necessitava l'aigua per a iniciar una nova vida, amb la producció intensiva de cultius i la regeneració de la comarca. Es comenta que caldria contactar amb SCU abans de fer una reunió amb tots els regants i Ramon Felip confirma que ja ho ha fet i ha parlat amb els tècnics Valmaña i Lluch i els dos també són partidaris de fer el Subcanal. S'acorda, però, que fins que no se sàpiguen els sacrificis que haurien de fer els propietaris no es convoqui cap reunió. En la reunió del 27 de juliol, Ramon Felip explica que ha enviat una extensíssima carta al President de la SCU per arribar a un acord per a la construcció del Subcanal. La reunió entre les dues societats no es faria fins el dia 29 de setembre.

LA FILTRACIÓ A LA PREMSA.

LA FALÇ DE BALAGUER DEL 15 D'AGOST

A partir d'aquest moment, les dues societats comencen a treballar de manera seriosa i secreta en el projecte, urgits per la gran sequera de 1924. Així ho afirma un article publicat el 15 d'agost de 1924 a *La Falç* de Balaguer, signat per Miquel, que comenta que perdudes les segues d'alfals i les tardanies, també s'ha vist perjudicada greument la remolatxa sucrera. A la fi del mes de juliol s'havia fet una reunió secreta a la seu del SGR per trobar una solució definitiva al problema —i que també interessava a SCU perquè només li quedaven dotze anys per a deixar de cobrar el *novè*— i buscaven fórmules per a continuar cobrant-lo. En aquesta reunió es parlà que RFE faria un pantà sota Camarasa. Com que l'esmentada companyia posseïa més de la meitat de les accions del Canal d'Urgell s'aprofitaria la concessió de 6 metres cúbics per a regar tota una zona compresa entre Balaguer i Lleida. D'altres projectes eren la construcció del pantà d'Oliana i l'ampliació de l'Estany d'Ivars per a omplir-lo d'aigua a l'hivern i regar a l'estiu 5 o 6 termes. El Subcanal costaria 18 milions de pessetes, el pantà d'Oliana, 25 milions, i les obres de l'Estany, 4.

EL PROJECTE DEL SUBCANAL ES FA REALITAT (1924-1925)

En la sessió del 15 d'octubre de la SGR, Ramon Felip referia la reunió tinguda a Barcelona amb la Junta de la SCU, com a posseïdora de la concessió de les aigües que reguen l'Urgell i de les aigües del Subcanal. El President de la Societat Sr. Maluquer els digué que eren conscients de la necessitat d'augmentar l'aigua, però que era impossible i es referia a fer el pantà de Clua, un pantà aigües amunt del Segre, entre d'altres raons, perquè no hi havia cap estudi fet.

El Sr. Bertran i Musitu els aclarí que la Junta de la SCU, en virtut del conveni-sentència de 1871, no tenia llibertat d'acció, ja que de fet era una administradora legal dels béns del Canal, en representació i defensa dels creditors obligacionistes i havia d'actuar dins del marc legal que té. Fetes aquestes observacions es va demanar fer un estudi detallat per a saber quin sacrifici s'exigiria als propietaris.

En la reunió de l'1 de desembre, Ramon Felip informa d'una entrevista amb els Srs. Maluquer president i Ferrer i Busquets, director de la SCU, en què li explicaren com estaven els estudis del Subcanal. En la reunió del 21 de febrer de 1925, esperaven rebre l'*Estudi i Memòria del Subcanal* fet pels tècnics de la SCU, per a sotmetre'l a l'aprovació de la Junta i Síndics del SGR. El 17 de juny encara l'esperen, però saben que la SCU que ha substituït a Ferrer i Busquets per Carlos Valmaña com a Director de la Companyia està preparant un conveni per a signar entre les dues entitats.

En la reunió del 10 de juliol, es llegeix l'esborrany del conveni per mitjà del qual la SCU traspasarà la concessió del Subcanal a la SGR, per a què puguin demanar i aconseguir una subvenció de l'estat del 50%. Aconseguida la subvenció, la SGR emetrà un emprèstit per valor de l'altre 50%, i pagarà 1 milió de pessetes per primes i assegurances bancàries, i farà una assegurança de riscos extraordinaris que valdrà un 10% del pressupost de l'obra. L'interès del crèdit seria del 6% i la seva amortització quedaria garantida amb el pagament de la diferència entre el 4% al novè entre els anys 1938 i 1949; i del 4% al desè dels darrers 12 anys; hi haurà la concessió de 6 metres cúbics del pantà que FRE construirà. I durant els darrers 24 anys de la concessió del Canal la SCU es farà càrrec de totes les despeses de manteniment del Subcanal que estarà acabat en el termini de dos anys a partir del moment en què la SGR aconseguixi el crèdit.

En la reunió del 19 d'agost, del mateix any, es debat una proposta per a substituir el pagament del novè, per un cànon en metàl·lic de 32 pessetes per hectàrea des del moment que es fes l'emprèstit fins a l'any 1961. Aquesta possibilitat, però, no és acceptada per la diversitat i diferències existents entre una i altres terres. Es deixa en llibertat de pagar als regants entre 30 i 50 pessetes per hectàrea segons quin sigui el nivell de producció de la seva terra. Aquestes propostes del SGR foren enviades a la SCU per si les podia incorporar al projecte definitiu i un cop resoltes, ja es podria convocar als regants del país. Quan tingueren el projecte definitiu, en la reunió del 12 de novembre, proposaven fer l'Assemblea Magna del País per a donar a conèixer el projecte. L'Assemblea es va fer el 6 de desembre de 1925.

El *Diario de Lérida* del 8 de desembre, en castellà, i el 10, en català, *El País* de Lleida, del 10 de desembre, i *La Vanguardia*, del 20 de desembre, comentaren l'Assemblea feta amb els Síndics on els presentaren el projecte del Subcanal i que el *Diario de Lérida* resumia amb una frase de Ramon Felip: "Compreu terra a l'Urgell pujarà de valor".

El periòdic *La Nación*, del 19 de desembre, donava la notícia de la visita al Ministre de Foment de membres de SGR, acompanyats d'enginyers per a explicar la magnitud de l'obra.

L'OPOSICIÓ AL PROJECTE. LA LLIGA DE DEFENSA DE L'URGELL. XAMMAR, CORBELLA I GAVIN. LA GUERRA A LA PREMSA

A la fi de l'any 1925 sorgeix una oposició frontal i radical al projecte capitanejada per tres terratinents, Ignasi Gavin, de Juneda, Francesc Xammar i Enric Corbella, de Lleida. Feren la seva presentació en societat a Juneda el dia 16 de gener de 1926 i atacaren directament la SCU, afirmant que no es podia continuar pagant el novè uns altres 24 anys més, que la construcció del Subcanal es convertiria en un negoci fabulós per la SCU, quan la seva realització es podia pagar amb el que es recull en un any del novè, que la SCU actuava com usurers, donava poca aigua i en treia un gran rendiment econòmic que amagava a Madrid. A la fi de l'acte uns 400 agricultors s'apunten a la Lliga de Defensa de l'Urgell.

El diari *El País*, del 2 de febrer, resumia les paraules de la Lliga de Defensa en què s'afirmava que,

de les obres del Subcanal, la SCU en pagaria 7 o 8 milions de pessetes, però amb la continuació del cobrament del *novè*, en guanyaria 90 de milions.

Aquestes i altres idees van arribar a les cases de l'Urgell mitjançant un pamflet titulat "A los Agricultores de Urgel". Els punts reivindicatius de la Lliga eren tres: a) construcció del Subcanal; b) rescat de la SCU per vint milions de pessetes i c) construcció d'un pantà per a regar la part superior de l'Urgell.

En la reunió del SGR del 19 de febrer de 1926, es comenta el full titulat "Nuestro Proyecto" que han publicat tres propietaris, Ignasi Gavin, Francesc Xam-mar i Enric Corbella, en què proposen que per a resoldre el problema de l'Urgell cal rescatar la concessió de les aigües i construir un gran pantà en lloc de fer el Canal Auxiliar. Examinada la proposta queda clar que la SCU no acceptaria el rescat per 20 milions de pessetes, a pagar quan el comprador decidís, ni tampoc l'Estat, com a defensor de la propietat privada, ho acceptaria. Dies més tard, el 23 de febrer, Ramon Felip publicaria a *El País* un comentari dient que "lo que s'asseverava en dit pamflet era pura fantasia".

Amb poc temps, la Lliga, fent mítings en tots els pobles de l'Urgell, va obtenir importants mostres de suport. El *Diario de Lérida*, de 27 de febrer de 1926, publica que en un míting fet a Lleida reberen el recolzament dels Srs. Arqués, de Borges; Capdevila i Arqués, de Juneda; Tarragó, de Linyola i Cemell, de Lleida. Per tal de continuar la campanya entraren a formar de la Junta de la Lliga, els Srs. Arqués, de Borges; Formiguera, de Linyola; Arqués, de Juneda, Minguell, de Barbens; Solé, de Fondarella i Argilés, d'Arbeca. La Lliga tingué un gran suport entre els propietaris de la zona superior del Canal que no regarien del Subcanal i als quals es deia que serien ells els qui pagarien en gran part el Subcanal i els recordaven la poca producció i problemes que tingueren en regar per primer cop les seves terres i aventuraven que el mateix passaria al Baix Urgell. A més, amb el pantà de Clua podrien regar —i omplir els dipòsits d'aigua— noves poblacions, i es podria dur a terme el que nosaltres coneixem com a Canal Segarra-Garrigues, el qual va il·lusionar moltes persones i pobles.

La controvèrsia entre els dos projectes, apart de les discussions poble per poble de la comarca de l'Urgell, es traslladà a la premsa amb la publicació d'articles. Els que hem pogut recollir són els següents:

a) per part de la Lliga de Defensa, Enric Corbella publicà una sèrie de cinc articles a *El País* titulats "El Subcanal Urgel", els dies 22, 26, 28 de gener i els 8 i el 18 de febrer de 1926, on ataca a la SCU. *La Nación* del 8 de febrer publicà un article de Ramon Arquès Arrufat;

b) per part del Canal, escriviren a favor del Subcanal i en contra dels projectes de la Lliga de Defensa, Jaume Barri, a *El País* el 9 i el 25 de febrer i a *La Vanguardia* del 14 de febrer;

c) els esmentats Xam-mar, Gavin i Corbella publicaren un article "Los Riegos de Urgel" al *Diario de Lérida* del 27 de febrer i el mateix article sortia el dia 1 de març a *El País*, però aquí, acompanyat d'una resposta de Ramon Felip Galícia i del Sindicat General de Regs;

d) el dia 10 de març es publicava a *El País* un llarg article signat per Ramon Felip, Francesc Iglesias, Tomàs Nart, Joan Bonell i Samuel Mestres, on s'explicava el projecte del Subcanal.

INTENTS DE CONCILIACIÓ

Durant l'any 1926, hi hagué diversos intents per a trobar uns acords amb els opositors, el primer, el trobem en una acta del 19 d'abril de la SGR. Ramon Felip explica com fa uns dies foren convocats pel governador civil a una reunió en què assistiren ell mateix acompanyat dels Srs. Sol i Mir, el director de la SCU, Carlos Valmaña, l'enginyer de RFE, Narcís Amigó, i els Srs. Ramon Arques, de Les Borges Blanques; Ignasi Gavin, de Mas Roig; Francesc Xam-mar i Enric Corbella, de Lleida. La reunió tenia com a finalitat fer una concòrdia entre les Societats que volien fer el Subcanal i els seus opositors. Ells exposaren els seus propòsits de construir el Subcanal i els opositors que la solució definitiva dels problemes de l'Urgell passava per a la construcció del pantà de l'Estret de Clua, concessió que tenia demanada RFE, però com que es va al·legar que no es podia construir, no s'arribà a cap acord. Aleshores el governador va demanar als opositors que deixessin de fer propaganda per tal d'evitar alteracions públiques al país.

Hi hagué una segona reunió, el 22 d'agost, a Les Borges Blanques que va promoure Jaume Barri, a la qual assistiren els membres de la Lliga, Arqués, Gavin, Corbella, Argilés, Solé, Capdevila, Gabernet i Aldomà que decidiren cessar l'oposició al projec-

te del Subcanal, si es construïa al mateix temps, el Subcanal i el pantà de l'Estret de Clua. Aquesta proposta fou rebutjada en una carta del 7 de setembre del president de la SCU, Joan Maluquer, en què constatava als membres de la Lliga que no s'havia fet cap estudi per a fer l'esmentat pantà, per la qual cosa era impossible començar la seva construcció. S'aventuraven a tenir un estudi en un parell d'anys. I no hi hagué avinença entre les parts.

Cal dir que un mes abans segons consta en l'acta del SGR de l'1 d'agost, els membres de Junta de la SGR, Felip, Iglesias i Mestres acudiren a una reunió a Tàrrrega per a tractar la construcció del pantà de l'Estret de Clua i del Subcanal que regaria i donaria aigua als pobles de la part superior de l'Urgell. Durant el mes de juliol es va formar una comissió per a la millora dels regs d'Urgell formada pels següents membres: President Joan Maluquer, del SCU; Sots-president Ramon Felip, de SGR; Secretari Carlos Valmaña, del SCU; Vicesecretari Lluís Santasusana, de FRE; i vocals Ramon Sol, de SGR i Narcís Amigó, de la FRE. Està clar que el SGR, la SCU i FRE, per tal de paralitzar les aspiracions populars, decidiren posar-se al seu costat i abanderar el projecte. I formaren una comissió per tal d'anar passant el temps. Quantes vegades no ho hem vist?

Fins al mes de maig de 1928, la Lliga de Defensa va portar una activitat frenètica, fent mítings als principals fòrums del país, entre ells l'Institut de Sant Isidre, entrevistant-se amb el ministre de Foment, i amb la Junta de la Confederación Sindical Hidrogràfica del Ebro (CSHE).

1926: EL TRASPÀS DE LA CONCESSIÓ D'AIGUA DE LA SCU AL SGR

En acta del 3 de febrer de 1926 s'informava de l'anada a Madrid del Subdirector del SGR per a entrevistar-se amb el Ministre de Foment i demanar-li les subvencions que els pertocava per a fer el Subcanal i com que el dia 21 de febrer s'acabava la concessió per a construir-lo es donaren presses ampliant amb nous articles, les facultats del Sindicat de Regs que eren necessàries per a poder rebre la concessió de les aigües.

En la reunió del 12 de febrer s'afirma que el pressupost de les obres del Subcanal és de 14.667.000 pessetes i per a poder concórrer a tots els beneficis han de tenir signats els contractes abans del dia 21

de febrer, data en què s'acaba la concessió de fer l'obra. Es repassa novament la història dels darrers vint anys en què el SGR ha intentat fer, sense resultats, el Subcanal. I quan l'any 1919, Borés estudià el cas dels regs d'Urgell, resolgué que calia rescatar la concessió del Canal i fer el Subcanal, però la SCU s'hi va oposar amb totes les seves forces, per la qual cosa no fou possible portar-ho al Parlament. Després del Cop d'Estat (setembre de 1923) el SGR va acudir al Directori Militar i no va rebre cap resposta encara que se'ls va fer saber que l'Estat no estava disposat a fer grans inversions però sí que podien ajudar amb una subvenció del 40 o 50% del pressupost de l'obra que es volgués portar a terme.

Per tal de poder demanar l'ajuda aprovaren per unanimitat incorporar quatre articles nous al seu reglament. El primer: el Sindicat General podrà ordenar l'estudi i formació de projectes de nova construcció per al millor aprofitament de les aigües que té, i també demanar i rebre noves concessions d'ai-

gua per a poder fer noves obres. El segon: atorgar poders al Sindicat per a poder demanar subvencions a l'Estat i emetre emprèstits per a poder fer les obres. El tercer: el Sindicat podia sol·licitar l'ajut dels poders públics per a obres dels regs. I el quart: concedir poders al President del SGR per a firmar contractes i acceptar de la SCU la concessió de fer el Canal Auxiliar.

Acte seguit es procedí a acceptar la concessió per a fer el Canal Auxiliar que la SCU el dia 1 de febrer, havia aprovat traspasar al SGR i s'acordava que la SCU transferia i cedia la concessió de fer el Canal Auxiliar d'Urgell que tenia atorgada per la R.O. de 30 d'octubre de 1919 i que fou prorrogada per R.O. de 21 de febrer de 1925 i el projecte de dita obra al Sindicat General de Regs però condicionada per tres aspectes: a) que el govern acceptés la personalitat jurídica del SGR, b) la regulació de les obligacions de cadascú i c) que el govern acceptés la cessió. Complerts aquests condicionants, en el termini de sis mesos es faria l'escriptura de concessió definitiva del Canal Auxiliar i del projecte d'obres.

En l'acta del 3 de març es reconeix que no ha estat possible rebre el traspàs de les obres del Subcanal, però que abans que s'acabés el termini de presentació, l'enginyer Carlos Valmaña presentà el projecte al Ministeri de Foment. S'ha demanat a la SCU pagar en comptes d'un 9è dels fruits, només un 10è entre els anys 1938 i 1950 i s'espera una resposta afirmativa. S'informa de les visites al Ministeri de Foment, Conde de Guadalhorce, al ministre de Treball, Sr. Aunòs, i al director general d'Obres Públiques, Rodolf Gelabert. Es farà una assemblea general, al teatre l'Amistat, però que deixaran que la data la posi el governador civil de Lleida. La reunió es va celebrar el dia 14 de març.

La reunió fou profusament tractada a la premsa: a *El País*, el 17 de març, i a *Diario de Lérida*, el 18 de març, i a *La Vanguardia*, el 20 de març.

GESTIONS PER A LA CONSTRUCCIÓ DEL SUBCANAL

En l'acta del 6 d'abril, Ramon Felip explica que el dia 29 de març va firmar davant del notari de Barcelona, Leopold Rodés, l'escriptura per la qual Carlos Valmaña, com a Director de la SCU, cedia i traspassava al SGR la concessió del Subcanal. En la mateixa data la SCU va accedir a cobrar només un

10è entre els anys 1938 a 1961. A partir d'aquest moment ja poden acudir a les ajudes de l'Estat i a demanar que el Subcanal fos declarat d'utilitat pública per a poder fer les expropiacions, que li fos cedit a perpetuïtat, a tenir les ajudes i a poder emetre un emprèstit. Cada regant hauria de subscriure les noves condicions. Totes aquestes clàusules es presentarien al ministre de Foment a qui demanarien una subvenció del 50% i una bestreta reintegrable del 25% de l'obra.

En acta del 19 d'abril, Ramon Felip comenta que anà a Madrid per a realitzar les gestions necessàries per a la construcció del Subcanal i el dia 13 d'abril es presentà al Ministre de Foment les següents peticions: a) autoritzar i aprovar el traspàs i concessió del Canal Auxiliar dels regs d'Urgell fet per la SCU a SGR; b) aprovar l'ampliació del Reglament del SGR per a poder fer les obres; c) aprovar el projecte d'obres del Subcanal cedit de manera condicional pel SCU; d) que es declari d'utilitat pública per a poder fer les expropiacions necessàries; e) que s'atorgui a perpetuïtat la concessió; f) que se li atorgui el 50% de subvencions i el 25% de bestreta reintegrable; i g) que el SGR pugui emetre les obligacions necessàries per a poder tenir el capital per a fer l'obra, que tindran com a garantia el 10è dels fruits que es colliran a l'Urgell.

EL DIA A DIA. RECOLLIDA D'ADHESIONS AL SUBCANAL. EL PANTÀ DE CLUA

En la reunió del 18 de maig el SGR s'informa que el Ministeri de Foment dictà el dia 5 una R.O. retornant l'expedient de construcció del Subcanal, al govern civil de Lleida per a què quan s'hi hagi adjuntat el plànol parcel·lari de la zona afectada i la conformitat dels seus propietaris, que representin la majoria de les hectàrees de la zona que s'ha de regar, s'obri a informació pública durant trenta dies. S'han aprovat els articles addicionals i la concessió de la SCU a SGR. I s'estudia la subvenció que els pertocaria. En l'acta del 18 de juny es comenta que s'estan preparant les butlletes d'adhesió al Canal. En la del 30 de juny informen de les lamentables campanyes que està patint el SGR, que acusen els membres de la seva Junta de no representar al país. Per a fer-hi front, Nart i Iglesias decideixen presentar-se de nou a les eleccions enfront de candidatures hostils. Fetes

les eleccions en l'acta del 2 d'agost es reconeix que han guanyat les candidatures del Sindicat formades per Nart, Iglesias, Gabernet i Barri que han estat escollits Síndics Generals. Es torna a escollir Ramon Felip, com a Director, i Iglesias, com a Subdirector.

En l'acta del 18 d'agost es comenta que els Srs. Felip, Sol i Mir havien anat a tots els pobles que regaria del Subcanal a oferir les butlletes d'adhesió al projecte, i que s'havien reunit a cada poble amb les autoritats i principals propietaris. S'informa que la Lliga de Defensa dels regants de l'Urgell havia presentat un recurs contenciós administratiu en contra de la R.O. del 5 de maig.

En l'acta del 15 de setembre s'informa que el dia 7 de setembre es va presentar al governador civil el plànol de la zona i les signatures de propietaris de 19.000 hectàrees, quan se'n necessitaven només 12.000. Acceptat el recurs contra la SGR, aquesta es presentarà al Tribunal i es defensarà de les acusacions que els fa Ramon Arqués. S'anomenen procuradors a Madrid. El 29 de setembre es signava una pròrroga de 6 mesos més de la cessió condicional del Subcanal. En l'acta del 14 de desembre de 1926 es fa saber que els plànols de les obres han estat examinats de manera favorable pels enginyers de la CSHE.

El dia 6 de gener de 1927 es reconeix que continua la campanya a favor del Subcanal i que hi ha hagut unes grans reunions a Mollerussa i Bellpuig. El 9 de febrer, s'informa que es té bones referències que l'enginyer Sr. Ramírez de la CSHE informará positivament dels plànols. En l'acta del 4 de març, Ramon Felip explica que ell i el Sr. Sol anaren a Madrid assabentats que la Divisió Hidràulica de l'Ebre havia enviat els plànols degudament aprovats en la part tècnica i lleument rectificats en la part econòmica. També es presentaren les adhesions de propietaris per a la construcció del Subcanal que fou de 32.292,70 hectàrees, que són més de la meitat de les 61.000 hectàrees de la zona regada pel Canal d'Urgell. Es justifica que no s'han aconseguit més adhesions al projecte a causa de les adversitats climàtiques, el fred i el mal estat de les vies de comunicació. I tot enmig d'una campanya contra la construcció del Subcanal.

L'1 d'abril de 1927 el SGR i la SCU es reuniren per a posar al dia el conveni que havien publicat i donat a conèixer mitjançant un opuscle al mes d'abril de l'any 1926 i signen un nou conveni ja que

ha arribat el moment en què s'han de fixar les bases, regles i condicions en què es basarà la construcció i explotació de l'obra del nou canal. Es llegeixen els 24 articles que regularan la seva construcció i explotació i que signaran ben aviat les parts.

LES OBRES DEL SUBCANAL SEGONS CANAL DE URGEL SA. ANY 1925-1927

Si per a fer aquest treball, podem comptar amb els llibres d'actes del Sindicat General de Regs, de la Societat Canal d'Urgell, he pogut consultar alguns llibres de correspondència —quan aquests es troben a l'ACUDAM, actualment són a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell— dels quals he pogut extreure algunes notícies entre els anys 1925 i 1927.

Després de la trobada amb la Junta del Sindicat de Regs, Canal de Urgel SA es va embranchar en el projecte del Subcanal i el 12 d'agost de 1924, Carlos Valmaña demanava que se li facilitessin tots els plànols del riu Segre i Noguera Pallaresa de què disposava l'empresa.

Al mes de maig de 1925, els enginyers de la SCU estaven treballant fent els plànols del Subcanal. El dia 8 de juny s'afirma en una carta que hi estan treballant els enginyers Teixidó, Argote i Lluch tot el dia i part de la nit i donen a entendre, com diuen en una carta del 13 de juny, que acabar el treball és una qüestió de vida o mort (per a la SCU).

L'ACTITUD OFICIAL DE LA SCU DAVANT DEL SUBCANAL

Oficialment l'actitud del Canal fou de no mostrar cap interès de manera oficial en la construcció del Subcanal i, com a mostra, un parell de cartes de l'any 1926, adreçades a propietaris.

Carta del 15 de febrer de 1926: "el país tiene ahora la palabra y él es el único soberano para resolver la cuestión, aunque no puedo terminar sin decirle que existe en la hoja inexactitudes que hacen variar en absoluto el plan económico aunque no he de ser yo quien les diga puesto que se podría interpretar en el sentido de que Canal tiene interés en la realización de la obra y la Sociedad como dije a V. no tiene más que el que puedan tener los regantes: si ellos la acarician, la acariciará la compañía y no tendrá conveniente en llevarla a termino pero si no la quieren seguirá como hasta ahora". És una llàstima que —es refereix als de

la Lliga de Defensa— enganyin miserablement els regants afirmant que la concessió és de 23.000 litres quan és de 6.000. Però quant més enganyin l'opinió, més dura serà la seva caiguda.

Carta de 18 d'octubre de 1926: "En cuanto a la Sociedad, también dije a Ud., y con la presente repito, que no tiene más interés en la construcción del referido canal que el que tengan los regantes. Si ellos no lo quieren, ellos sabrán el porque; ahora que podría ser que luego se arrepintieran, pero que ya fuera tarde. Su padre de Ud. y Ud. también, probablemente recordaran que todos los años en que ocurrían estiajes de alguna importancia, para apaciguar los ánimos se ofrecía llevar adelante la obra de dicho Canal auxiliar; y ahora que técnicamente y económicamente es cosa resuelta, sale una oposición, oposición que ya digo y repito, nosotros estamos al margen".

L'ACTITUD REAL DE LA SCU DAVANT DEL SUBCANAL

Malgrat el que heu llegit anteriorment, de fet entre el mes de gener de 1926 a novembre de 1927, la SCU es dedicarà en cos i ànima a fer que triomfi el projecte del Subcanal, on veuen la gran oportunitat per a refer-se econòmicament.

Així, en els seus copiadors de cartes, ens donen notícies de com van les recollides de les adhesions i la publicitat que en fan a través de la premsa. El 16 d'abril de 1926 diuen que han comprat 200 exemplars del diari *Las Noticias* per a repartir-los "de manera disimulada entre los primates del Urgel". Utilitzen la revista *La Voz de Urgel* —una revista que subvencionaven— per a difondre els seus escrits i a finals d'agost de 1926 reparteixen per tots els pobles els impresos de "Declaración de conformidad del Canal de Urgel" per tal que donin la seva conformitat al projecte del Subcanal.

El 20 d'octubre, des de la SCU, s'escriu al Director del Sindicat, Ramon Felip, a qui notifiquen que tenen "suscritas 23.178 hectàreas de las cuales 5.077 corresponden a la zona superior al Canal Auxiliar". Li envien una llista de noms que falten per a signar i li recomanen que se'ls "toqui" personalment. Aquestes persones tenien 6.100 hectàrees i si signen tindrien un total de 29.278 hectàrees.

El dia 21 d'octubre, des de la SCU, demanen a Ramon Felip que aconseguixi l'adhesió de Joan Girona i ells intenten convèncer els propietaris Joan

Ferrer i Solervicens i Sr. Barber, amo de Montalé.

El 26 de febrer de 1927 s'informa a Carlos Valmaña que s'han fet dos resums de suport del Canal, el primer de 14.191,15 hectàrees, i el segon de 18.101,55 hectàrees, la qual cosa suma 32.292,70 hectàrees.

El dia 2 de maig de 1927 se signa el Conveni entre la SCU, que cedeix la construcció del Subcanal a la SGR, i es tornen, de nou, a recollir les signatures dels propietaris per a demanar-los l'adhesió al conveni. Des de la SCU començaren una activitat frenètica, anant poble per poble, i movent tots els fils per a què els propietaris signessin les adhesions. El dia 6 de juny escriuen a Ramon Felip per a comentar-li un gran èxit. De la Ribera del Sió tenien el 70% dels propietaris, de Claravalls, Santa Maria, Anglesola, Vilagrassa, Almenara i Bellcaire gairebé el 100%, però també van ser a Preixens, Boldú i el Tarrós on detectaren una oposició, "no faltan allí personas cultas e instruidas y despojadas de todo egoismo, que apoyaran y propagaran la campaña favorable a la realización del Canal Auxiliar, elementos de que por desgracia de ellos mismos, Preixens no dispone".

El dia 9 de novembre de 1927 s'informava a Carlos Valmaña que s'havia aconseguit l'adhesió de 35.000 hectàrees i el dia 11 de novembre s'aprova el projecte per a construir el Subcanal d'Urgell i es nomenava director de l'obra Carlos Valmaña.

LA CONFEDERACIÓ SINDICAL HIDROGRÀFICA DE L'EBRE (CSHE)

Però un nou element entraria en la construcció del Subcanal, la CSHE i amb ella un personatge, Manuel Lorenzo Pardo, que canviaria tota la història.

El dia 6 de març de 1926 el Directori Militar creava un organisme nou, la Confederación Sindical Hidrogràfica de la Cuenca del Ebro, que tindria com a missió ordenar tota la conca i projectar l'aprofitament dels rius Ebre, Aragón, Gállego, Cinca, Ésera, Segre, Noguera Ribagorçana i Noguera Pallaresa.

Un cop constituïda es començaren a crear els diferents organismes, amb representants del territori, que havien de formar part de la seva organització.

El 18 de maig la SGR ha d'anomenar un vocal per la Confederación Sindical Hidrogràfica del Ebro, com a representant de les 71.000 hectàrees de l'Urgell. Es nomena Pere Mias Codina, propietari i advocat de les Borges Blanques, i com a suplent Jaume

Barri Illa, propietari i veterinari de Bellvís. Tots dos compleixen amb l'obligació de tenir més de 10 hectàrees de terreny.

Un mes després, el 27 de juny de 1926, Carlos Valmaña explica en una carta com van convèncer la CSHE que, a l'assemblea, el lloc que pertocava a l'Urgell no corresponia a la SGR —que al cap i a la fi, només era un sindicat de pagesos— sinó a l'empresa de regs, SCU, i al seu president, Joan Maluquer, i a ell, Carlos Valmaña, li corresponia un altre lloc de l'assemblea, com a concessionari de força elèctrica que era la SCU. I se'n van sortir. Van fer aquest moviment per a estar al cas en qüestions com el Canal Auxiliar.

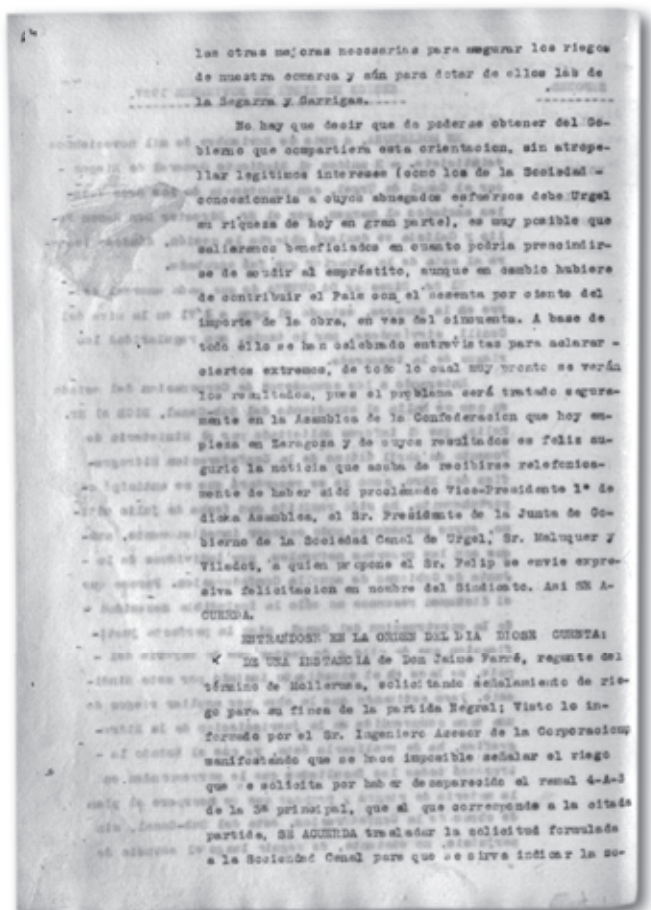
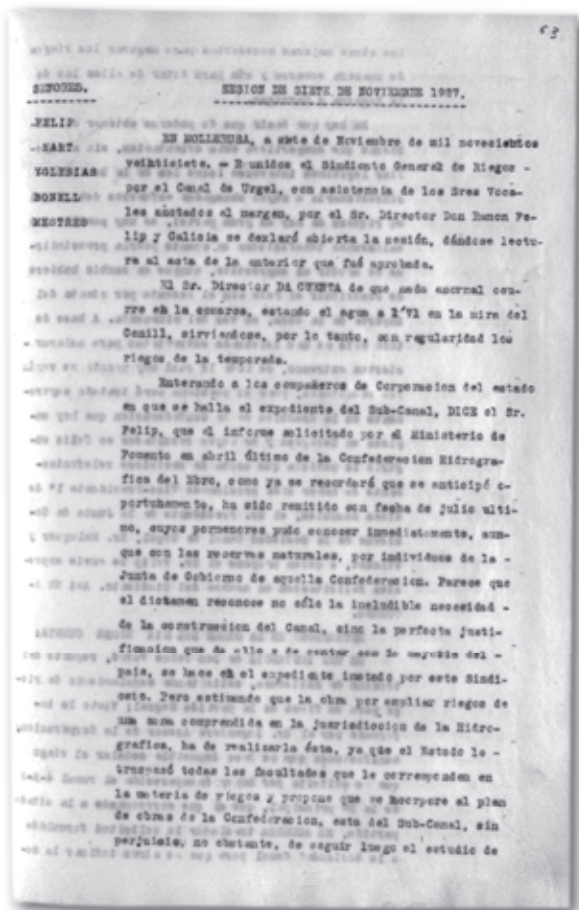
EL PAS DE L'OBRA DEL SUBCANAL A LA CHSE

En la reunió del 27 de maig de 1927 de la SGR s'informa que el Sr. Sol ha anat a Madrid i, tot i les bones disposicions que hi ha cap al Subcanal, el ministre de Foment li ha informat que la CSHE ha d'informar del projecte ja que es troba en el territori de la seva jurisdicció i aquest pas retardarà l'inici de les obres.

En la reunió del 7 de novembre de 1927 de la SGR se certifica que la CSHE ha examinat els plànols del Subcanal i com que està sota la seva jurisdicció, les obres les farà la CSHE i passaran a formar part del pla d'obres de la Confederació. La SGR creu que es poden beneficiar d'aquesta decisió ja que no caldrà fer cap emprèstit però s'haurà de pagar un 60% de l'obra en comptes del 50%. S'indica també que durant la celebració de l'assemblea de la Confederació, el Sr. Maluquer, president de la SCU, ha estat anomenat sotspresident de la CHSE.

A l'acta del 16 de novembre de 1927 de la SGR el seu secretari, Sr. Sol, explica l'assemblea del dia 11 de la CSHE en què Manuel Lorenzo Pardo va parlar del problema dels regs d'Urgell. Donaren el seu punt de vista, el Srs. Valmaña, Maluquer, i els Síndics de la comarca, Pere Mias i Delfí Canela. I finalment es va acordar el següent:

- a) que l'Estat, i en el seu nom la CSHE, adquireixi com a propi, el projecte presentat per la SCU per millora dels regs d'Urgell;
- b) que l'obra del Subcanal i la seva concessió passi a la CSHE, que la farà amb el seu pressupost. També es durà una comptabilitat pròpia per a l'obra;

Acta de la reunió de la Junta del Sindicat General de Regants – 7 de novembre de 1927.

c) que el Director tècnic de la CSHE, juntament amb l'assessor jurídic, estudiï i proposi una fórmula de rescat complet o parcial, immediat o progressiu, de la concessió d'aigües de la SCU;

d) de la decisió presa s'informarà al Ministeri de Foment i es podrà presentar recurs;

e) a partir d'ara queda prohibit fer qualsevol concessió d'aigua des del partit judicial de la Seu d'Urgell fins a la presa del Subcanal;

f) i la més important: els propietaris tindran les mateixes obligacions que marca el conveni que signaren amb la SCU el dia 2 de maig de 1927.

Ramon Felip i el Sr. Sol van anar al sopar d'homenatge que es va fer a Joan Maluquer i Viladot pel seu nomenament de sots president de la Confederació. En aquest sopar hi hagué els parlaments dels Srs. Florensa, Valmaña, Lorenzo Pardo, Rocasolano, Valenzuela i Felip. I durant el sopar es nomenà Carlos Valmaña com a l'enginyer que dirigiria les obres del Subcanal. Tot semblava que anava bé, però...

RECURSOS DE LA SCU I SGR A LA DECISIÓ

En la reunió de la SGR del 30 de novembre, Ramon Felip explica com fou convocat per Lorenzo Pardo per a què acudís a una entrevista amb el ministre de Foment el dia 25 de novembre juntament amb el Sr. Valmaña, representant a la SCU, i al Sr. Santasusana, representant de FRE, per a comunicar-li els acords presos a l'assemblea. Allí s'assabentaren que la SCU i FRE havien interposat recurs contra les decisions de l'assemblea. Per arribar a un acord entre les parts s'afirmà que es constituiria una comissió que estaria formada per dos representants de la SCU, dos de FRE, dos de SGR i tres síndics de la CSHE que tinguessin terra a l'Urgell.

En la reunió del 9 de gener 1928 del SGR es comunicà que el 24 de desembre el rei Alfons XIII havia donat l'ordre de crear la comissió. Per part del SGR es van nomenar Ramon Felip i el Sr. Sol.

En la reunió de 31 de gener del SGR s'informava que la Comissió havia fet la seva primera reunió el dia 27 formada, a part dels dos representants de la SGR, per part de la SCU Carlos Valmaña i Josep Bertran Musitu, i pel FRE Felip Rodés i l'enginyer Lluís Santasusana. El president de la comissió era Manuel Lorenzo Pardo, amb el seu assessor Valenzuela Larrosa, i els tres síndics propietaris de la zona, Pere

Mias Codina, Delfí Canela i Cots i Ignasi Gavin.

En la reunió del 17 de març del SGR s'explicava que el dia 6 es va fer un reunió en què es va estudiar cedir la concessió d'aigües de la SCU a la Confederación i es va crear una nova comissió, aquesta jurídica, formada pels lletrats Felip Rodés i Baldrich, Jose Valenzuela de la Rosa, Josep Bertran i Musitu i Romà Sol.

En la reunió del 12 de setembre del SGR, s'informa que s'ha produït una gran depressió en l'ànim dels pagesos de l'Urgell en fer-se córrer la notícia que no es faria el Subcanal. Potser havia influït en el desànim haver viscut aquest estiu passat la sequera més important que mai s'hagi vist a l'Urgell i els immensos perjudicis que ha ocasionat a l'agricultura. Ramon Felip llegeix una carta de Manuel Lorenzo Pardo on es diu que el projecte segueix el seu camí de manera ràpida i que el Sr. Valmaña s'ha incorporat a la Confederación per a dur a terme les obres. Cal reconèixer que tot va més lent del que es preveia però que no hi pot haver desànim. El Sr. Sol informa que els treballs de les comissions són molt complexos i quan sembla que s'ha arreglat un costat, resulta que es toquen els interessos dels altres. Tanmateix tenen la paraula del Comte de Guadalhorce que l'obra es farà i no creu que es tiri enrere i, a més, qui la pagarà és el Ministeri d'Hisenda, que també examinarà els comptes del que costarà dita obra. Nart intervé dient que "qui espera, desespera", i que hi ha molts elements que tracten de provocar conflictes amb la desesperança de la gent. I també cal deixar clar que s'estan estudiant també els pantans d'Oliana i Clua i fer el Canal Superior.

Finalment arriba el gran dia, i en la reunió del 15 d'octubre, Ramon Felip informa que a la *Gazeta de Madrid* del 29 de setembre es publica el R.D. del Ministeri de Foment per la qual s'incorpora definitivament l'obra del Canal Auxiliar al Pla de la CSHE i s'estableixen les bases per aconseguir la cessió de drets i accions del Canal d'Urgell de la Societat que avui l'explota. Com a conseqüència d'aquest decret i de l'aprovació del projecte del Subcanal, revisat i augmentat per Carlos Valmaña per a un cabal de 8 metres cúbics, a la *Gazeta* dels dies 9 i 12 es publica l'anunci pel concurs d'execució d'obres del Subcanal en la seva totalitat. És el punt i final a la feina feta pel SGR, ara que saben que el dia 22 de novembre s'obriran les pliques amb les propostes de les empreses per a fer el Subcanal que canviarà l'economia

de l'Urgell, n'assegurà la prosperitat i n'augmentarà la riquesa d'una manera considerable. Cal reconèixer que, a la tasca del Comte de Guadalhorce i de Rodolf Gelabert, van tenir molta importància les intervencions d'Antonio de Gregorio Rocasolano i de Manuel Lorenzo Pardo com es va demostrar a la seva dissertació el dia 3 al Teatre Victòria de Lleida. I cal reconèixer la feina que va començar el Sr. Felip el dia de la inauguració del túnel del quilòmetre sis del Canal i del dinar d'Artesa de Segre.

En la reunió del 25 de març de 1929 del SGR es reconeixia que s'havia format una comissió formada per Manuel Lorenzo Pardo, Carlos Valmaña, Francisco Pascual de Quinto, Joaquim Pitarte i Elió i el Síndic Pere Mias Codina, que havien establert els preus unitaris per a començar a fer les expropiacions. L'empresa constructora ja tenia les màquines i material per a començar.

L'ÈXIT DE LA LLIGA DE DEFENSA DELS AGRICULTORS D'URGELL

El dia 12 de novembre de 1927, el *Diario de Lérida*, publicava un telefonema en què es comunicava que la Comissió de Foment acabava d'aprovar la construcció del Subcanal d'acord amb el programa de la Lliga de Defensa.

El 24 de juny de 1928, la Comissió gestora de la Lliga de Defensa formada per Francisco Xammar, Ignasi Gavin, R. Arqués Arrufat, Bartolomé Solé, Joan Folguera, Jaume Argilés, Ramon Arqués i Francesc Bach informava de l'èxit de la seva gestió. Sobre la SCU deia que sempre havia estat una rèmora pel país ja que estava controlada per gent amb interessos contraris i no feien les obres necessàries pel reg i que ara es podia fer un rescat avançat de la SCU. El SGR sempre havia sostingut que aquesta idea de rescat era cosa de comunistes i de Rússia i que no es podia proposar i que per a fer el Subcanal se supeditaven a les ordres de la SCU. La realitat era que ara es podia rescatar la SCU.

La Lliga de Defensa assegurava que amb els 6 metres cúbics no n'hi havia prou per a regar tota la

zona del Canal. La CSHE, en tirar endavant el projecte, digué que el Subcanal portaria 8 metres cúbics i, per tant, donava la raó a la Lliga.

La Lliga de Defensa deia que també s'haurien de construir altres pantans i el SGR deia que la pagesia no tenia diners per a fer aquestes obres i que no es podria mirar de fer-les fins que s'acabés la concessió l'any 1961. La CSHE, després d'escoltar la Lliga de Defensa i per resoldre els problemes de l'Urgell, va destinar 3 milions de pessetes per a començar a estudiar fer el pantans d'Oliana i Clua. I el document acabava amb aquests mots: "L'Urgell anava al suïcidi col·lectiu si arriba a signar el Conveni, però les nostres protestes foren escoltades a la CHE i al govern i ja hem complert la nostra missió".

EPÍLEG

El dia 2 d'octubre de 1928 es publicava a la *Gazeta* i el 13 d'octubre al *BOP* de Lleida el Real Decret en què es fixava la quantitat a pagar pel rescat de la concessió d'aigües a la SCU, "como base de valoración para reversión anticipada y completa de la concesión otorgada a la Sociedad Anónima Canal de Urgel vigente hasta 1961, y estimación de sus haberes, propiedades y derechos de todas clases, a estos solos efectos se señala la cantidad de 32 millones de pesetas".

L'estat participaria en el rescat de la SCU amb 12.800.000 pessetes però d'aquestes es cobriren els 6.500.000 que es va concedir a la SCU quan es va fer el Canal. Per tant, la subvenció per a fer el rescat seria de 6.300.000 pessetes. Per a fer el pantà de Sant Llorenç donava com a subvenció a FRE 1.600.000 pessetes.

Les obres del Subcanal estaven valorades en 14.667.000 pessetes però com que el primer tram de les obres va quedar fet amb el pantà de Sant Llorenç, que es valorava en 4.538.000 pessetes, el presupost que subvencionaran —el 40%— serà el de 10.129.000 pessetes. Els propietaris només pagaran el que s'havia acordat en el conveni signat entre la SGR i la SCU el dia 2 de maig de 1927.